

13. BANKI

Z tego rozdziału dowiesz się:

- jaka jest istota działalności banków komercyjnych,
- w jaki sposób funkcjonuje system oparty na rezerwie częściowej,
- czym są depozyty i lokaty bankowe,
- dlaczego bank pożycza pieniądze na wyższy procent, niż oferuje w swoich produktach oszczędzającym.

Najważniejsze pojęcia:

depozyty bankowe, marża odsetkowa, rezerwa częściowa

Dwa typy działalności bankowej

Banki, tak jak wszystkie inne firmy, starają się generować przychody przekraczające koszty ich działalności – ich celem jest osiągnięcie zysków. Dlatego też starają się zapewniać swoim klientom na tyle szeroką ofertę, by ci byli zainteresowani ich usługami.

W działalności bankowej moglibyśmy wyróżnić dwa filary: kasowo-rozliczeniowy oraz oszczędnościowo-kredytowy. Ten pierwszy dotyczy prowadzenia **depozytów bankowych**, a więc w pewnym sensie magazynowania pieniędzy należących do ludzi. Wiąże się z tym sporo korzyści, które znamy z życia codziennego: możliwość otrzymywania i realizowania przelewów, zapłaty kartą płatniczą czy wypłaty gotówki w bankomatach.

Drugi filar dotyczy dokonywania przez bank inwestycji, a więc pożyczania kredytobiorcom pieniędzy na procent. W tym celu bank musi pozyskać środki. Za ich otrzymanie musi zapłacić mniej, niż dostanie od swoich kredytobiorców (gdyż tylko wtedy przychody mogą być wyższe od kosztów). Ta różnica między odsetkami płaconymi a pobieranymi przez bank jest nazywana **marżą odsetkową**. Bank pozyskuje środki między innymi od posiadaczy lokat. Powiedzmy, że oferuje im 2 procent od ulokowanego przez nich kapitału. Następnie otrzymane środki inwestuje w kredyty, od których pobiera wyższe oprocentowanie, na przykład 5 procent. W ten sposób bank może zarobić na tyle dużo, aby pokryć koszty lokaty, koszty

prowadzenia oddziałów bankowych, w tym koszty pracownicze, a także uzyskać nadwyżkę dla swoich właścicieli. Bank musi pobierać oprocentowanie od swoich kredytów, ponieważ sam pożycza środki, które są oprocentowane, a oprócz tego ponosi inne koszty, które również musi pokryć.

Specyfika współczesnej bankowości komercyjnej

Banki na tle innych form działalności gospodarczej (zwłaszcza finansowej) wyróżnia pewna szczególna cecha, która stanowi o ich wyjątkowej pozycji w gospodarce. Mowa tutaj o **systemie rezerwy częściowej**. Banki finansują swoje operacje nie tylko ze środków pożyczonych od innych podmiotów. Gdyby banki inwestowały jedynie środki pożyczone od innych podmiotów, nie różniłyby się niczym od innych przedsiębiorstw inwestycyjnych. Bankom przysługuje jednak pewien specyficzny przywilej: wolno im kreować, czyli tworzyć, pieniądze na depozytach. W związku z tym mogą do finansowania projektów inwestycyjnych wykorzystywać wykreowane przez siebie pieniądze, zamiast zdobywać potrzebny kapitał od swoich klientów na rynku.

Pieniądze na kontach bankowych pochodzą nie tylko od podmiotów, które je zdeponowały, ale również z kreacji. Stąd określenie rezerwa częściowa – środki na kontach bankowych tylko częściowo pochodzą od deponentów (osób składających depozyty). Znaczna ich część została stworzona przez same banki.

Banki komercyjne nie drukują banknotów ani nie wybijają monet – takie działania nazywamy emisją pieniądza – ponieważ wyłączność na to ma bank centralny (w Polsce Narodowy Bank Polski, NBP). Dokonują za to kreacji pieniądza na depozytach (współcześnie w postaci zapisów komputerowych). I chociaż pieniądź ten przybiera formę elektroniczną, nie ma to znaczenia dla rzeczywistego przebiegu procesów ekonomicznych. Przeważająca większość transakcji we współczesnej gospodarce jest realizowana bezgotówkowo. Dlatego też pieniądź generowany przez banki jest w rzeczywistości tak samo realnym środkiem zapłaty jak banknoty i monety.

Czasami mówi się, że banki mogą kreować pieniądze „z niczego”. To określenie pada z ust nie tylko laików, ale również zawodowych ekonomistów. Jest to tylko częściowo prawda. Banki rzeczywiście nie muszą pozyskiwać pieniędzy od inwestorów, lecz mogą je zamiast tego wykreować. Jednak kreacja pieniądza ma swoje granice, wynikające z uwarunkowań ekonomicznych i prawnych. Nie jest to więc proces całkowicie dowolny.

Kiedy klient banku bierze kredyt na zakup mieszkania, bank komercyjny w wypadku decyzji pozytywnej kreuje pieniądze na depozycie bankowym dla sprzedawcy mieszkania. Za to klient, który wziął kredyt, ma zaksięgowane zobowiązanie wobec banku, które jest zabezpieczone wartością nieruchomości.

Gdyby taką transakcję finansowało inne przedsiębiorstwo, musiałyby najpierw zgromadzić kapitał od inwestorów. Bank jednak tego czynić nie musi, gdyż może podjąć decyzję o stworzeniu pieniędzy i przekazaniu ich na zakup mieszkania. System rezerwy częściowej pozostaje najbardziej niestabilnym aspektem funkcjonowania współczesnej bankowości i budzi wiele kontrowersji. Głównie z tym systemem związane było powstanie państwowych banków centralnych, których jednym z zadań było ratowanie zagrożonych banków komercyjnych. A problemy banków komercyjnych biorą się zaś często stąd, że ich rezerwy są zbyt niskie względem depozytów, które klienci mogą zamienić na gotówkę.

Jeśli bowiem w tym samym czasie wiele klientów postanowi wycofać depozyty, bank może mieć problemy z wypłacalnością. Takie paniki bankowe występowały częściej w przeszłości, gdy ludzie obawiali się o kondycję finansową banków i postanawiali masowo wycofać z nich zdeponowane przez siebie środki. Przykładem może być Wielki Kryzys w Stanach Zjednoczonych, podczas którego klienci wielokrotnie ustawiali się w długich kolejkach do wypłaty swoich pieniędzy z banku, przyczyniając się do upadku prawie 40 proc. banków. Współcześnie – ze względu chociażby na publiczny system gwarantowania depozytów – paniki bankowe są znacznie rzadsze. Niemniej wciąż się od czasu do czasu zdarzają – jedna z najgłośniejszych panik ostatnich lat dotknęła brytyjski bank Northern Rock we wrześniu 2007 r., kiedy to klienci banku zaczęli masowo wyciągać swoje środki w obawie o ich bezpieczeństwo.

W wyniku rozwoju walut cyfrowych (takich jak słynny Bitcoin) przyszłość sektora bankowego w obecnej formule może stać pod znakiem zapytania. Jeśli pieniądze (lub tytuły do nich) będzie można przechowywać w całości w postaci cyfrowej (np. w telefonie komórkowym) i przekazywać je natychmiast komukolwiek na całym świecie (np. przez Internet), to dyskusyjne jest, czy ich użytkownicy będą w ogóle potrzebowali pośredników finansowych w postaci banków.

Stąd podwójna natura systemu bankowego. Z jednej strony, pełni on funkcję mobilizowania oszczędności i dostarczania specyficznych usług społeczeństwu. Banki działają tutaj jako pośrednicy. Jednak część środków jest przez banki po prostu tworzona. W swojej działalności banki mogą zdobywać potrzebne im środki od klientów, którym oferują lokaty i konta oszczędnościowe. Mogą je otrzymywać od inwestorów, zainteresowanych zakupem akcji albo obligacji (zob. rozdziały 38 i 39). Mogą także pożyczać środki od banku centralnego lub innych banków komercyjnych na rynku międzybankowym (zob. rozdziały 15 i 16). Mogą również zadłużać się za granicą, pożyczając waluty obce (tak np. czyniły banki w Polsce, które udzielały polskim klientom kredytów indeksowanych w walutach obcych). Ale mogą też potrzebne środki wykreować.

Działalność okołobankowa

W kontekście działalności bankowej mówi się również o podmiotach, które nie mają prawnego statusu banku, ale działają na podobnych zasadach.

Banki działające w Polsce klasyfikuje się również pod kątem ich formuły prawnej. Zazwyczaj są to banki działające w oparciu o przepisy spółek handlowych – są wtedy spółkami akcyjnymi poddanymi określonym przepisom. Możliwe jest jednak również zakładanie banków spółdzielczych, które wtedy podlegają innym zasadom prawnym i innym regulacjom. Są one wtedy „spółdzielniami” prowadzącymi działalność bankową. Czasami mówi się o tym, że z prawnego punktu widzenia banki jako spółki akcyjne dążą do maksymalizacji zysku, podczas gdy banki spółdzielcze mają realizować określone cele członków spółdzielni (stając się klientem banku spółdzielczego stajemy się członkami tejże spółdzielni). W praktyce ekonomiczna różnica może być jednak znikoma. Z jednej strony dlatego, że banki spółdzielcze też chcą osiągać zyski (jako środki do celu, żeby je potem na coś przeznaczyć), a z drugiej strony banki w formie spółek akcyjnych nie mogą działać tylko w celu osiągnięcia zysków, gdyż muszą respektować obowiązujące prawo. Do tych form dochodzą jeszcze (działające w oparciu o osobne przepisy) tak zwane SKOK-i, czyli Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe, które formalnie mają mieć charakter niezarobkowy.

Przykładem dalszym od działalności bankowej (nie tylko prawnie, ale i ekonomicznie) są podmioty świadczące usługi płatnicze. Są to wszelkiego

rodzaju firmy, które nie działają jak typowe banki, ale obracają środkami pieniężnymi klientów. Zaliczamy do nich firmy realizujące transakcje pieniężne lub oferujące system rozliczeń alternatywny wobec banków (np. PayPal). Często traktuje się je jako sektor wrażliwy, gdyż zajmuje się obracaniem znacznym, ale jednocześnie cudzym majątkiem (klientów).

Pytania i zadania

1. Jakich usług dostarczają banki?
2. Czym jest system rezerw cząstkowych?
3. Skąd banki mogą pozyskiwać środki na działalność?
4. Poszukaj w Internecie porównywarek produktów bankowych – kont osobistych, lokat czy kredytów. Na ich podstawie przygotuj i porównaj przynajmniej dwie oferty z różnych banków dotyczące prowadzenia konta osobistego i posiadanych wraz z nim kart płatniczych, możliwych do założenia lokat terminowych, oferty karty kredytowej i pożyczek.
5. Poszukaj w Internecie ofert kredytu gotówkowego w banku i w instytucji pozabankowej. Która oferta jest według Ciebie korzystniejsza? Odpowiedź uzasadnij.